

KVIETIMAS DISKUSIJAI

LIETUVOS MOKSLO TARYBA: ORGANIZACIJA, EKSPERTAI IR VERTINIMAI

Dr. Audrius Armas

Ižanga.

Mokslas Lietuvos Respublikoje, be kita ko, yra grindžiamas akademinės etikos, lygių galimybių; **sažiningos konkurencijos**; dalyvavimo tarptautinėje ir Europos mokslinių tyrimų erdvėje principais (LR Mokslo ir studijų įstatymo (toliau – MSĮ) 3 str. 1 d. 2, 4, 8 ir 10 punktai).

Studijos Lietuvos Respublikoje, be kita ko, yra grindžiamos **atvirumo** ir atsakomybės visuomenei, aukštųjų mokyklų ir studentų **sažiningos konkurencijos**, suderinamumo su Europos aukštojo mokslo erdvės nuostatomis principais (MSĮ 3 str. 2 d. 3, 7 ir 11 punktai).

Pagal MSĮ 45 str. 1 dalį aukštosios mokyklos turi užtikrinti mokslo ir (arba) meno veiklos ir studijų vienovę. Tai reiškia, kad mokslas ir studijos yra neatskiriamos aukštojoje mokykloje.

Diskusijos poreikis. Lietuvos mokslo taryba vykdo veiklą iš esmės vienasmeniais pirmininko įsakymais. Tokie administraciniai sprendimai nulemia: mokslo ir studijų finansavimą valstybės biudžeto lėšomis (1), mokslo ir studijų institucijų ar doktorantūrų vertinimus (2). Tokių administracinių sprendimų pagrindas – Lietuvos mokslo tarybos ekspertų išvados, kai neaišku, kas ir kaip (kokių kriterijų bei atrankos metodais) atranka bei parenka ekspertą ar ekspertus, kokie konkretūs ekspertai veikia bei kokia yra jų veiklos forma.

Ekspertų išvadamis paremti Lietuvos mokslo tarybos pirmininko administraciniai sprendimai lemia:

1) Mokslo ir studijų institucijų galimybes vykdyti tam tikrą veiklą – tokios veiklos tęstinumą, tokiose mokslo ir studijų institucijose dirbančių mokslininkų profesinį likimą;

2) Mokslo ir studijų institucijose dirbančių mokslininkų profesinės veiklos tęstinumą, mastą ir apsisprendimą tęsti mokslinę veiklą institucijoje, kai jų veikla, pavyzdžiui, dažnai tampa nefinansuojama tokių ekspertų išvadų pagrindu;

3) Mokslo ir studijų institucijoms skiriamus viešuosius finansus (tiek valstybinių biudžeto lėšas, tiek Europos Sąjungos valstybines lėšas, tiek kitas viešąsias lėšas).

Diskusijos dalykas – Lietuvos mokslo tarybos organizacija, jos ekspertai, jų atrankos kriterijai ir ekspertų atliekami vertinimai, vertinimų rezultatų pagrįstumas (forma, turinys ir procedūra).

Diskusiniai klausimai:

Apie organizaciją.

1) Nors Lietuvos mokslo taryba turi pirmininką, jo pavaduotoją, valdybą iš septynių narių, valdybos pirmininką, tačiau turi ir Humanitarinių ir socialinių mokslų ekspertų komitetą iš **11 narių**, Gamtos ir technikos mokslų ekspertų komitetą iš **11 narių** bei Mokslo ir studijų politikos ekspertų komitetą iš **7 narių**. **Maža to**, kiekvienas iš paminėtų komitetų turi ir po pirmininką – **iš viso ekspertų komitetuose, įskaitant jų pirmininkus, yra net 32 (11+11+7+3) asmenys, kurių pareigų (funkcijų) turinys nėra viešinamas ir žinomas. Taigi, ką veikia, kokias pareigas (funkcijas) ir atsakomybę turi Lietuvos mokslo tarybos ekspertų komitetų nariai ir jų pirmininkai;**

2) Lietuvos mokslo taryba samdo papildomus ekspertus pagal sutartis (žr. lentelę).

Lietuvos mokslo tarybos ekspertų kiekis ir jiems priskaičiuotos sumos kaip atlygis už suteiktas eksperto paslaugas

Finansiniai metai	Ekspertų kiekis	Ekspertams priskaičiuota suma (iš „Biudžeto išlaidų sąmatos vykdymo ataskaitos“ išlaidų ekonominės klasifikacijos kodas 2.2.1.1.1.17)		Vidutiniškai vienam ekspertui priskaičiuota suma eurais
		Suma eurais	Šaltinio nuoroda	
1	2	3	4	5 (3/2)
2023 m. I pusmetis	388	1 333 692,20	(264 544+250 236,00+1 926,60+219,60+10 917,40+1 244,40) ¹ + (407 760,60+375.995,60+4 545,15+219,60+25 755,85+1 244,40) ² = 518171+815 521,20	3 437
2022	499	1 340 287,80	(670 143,90+632 321,90+4 898,46+783,02+27 703,54+4 436,98) ³	2 686
2021	531	1 085 212,33	(301 391+542 600+35 583,33+600+201 638,73+3400) ⁴	2 043

Šaltinis: Lietuvos mokslo tarybos valdybos pirmininko 2023-10-17 raštas Nr.4S-1242.

Kadangi Lietuvos mokslo tarybos ekspertų komitetų, ko gero, nevertėtų tapatinti su Lietuvos mokslo tarybos samdomais pagal sutartis ekspertais, kurių kiekiai yra gerokai didesni, tampa neaišku, kaip ekspertų komitetai, jų pirmininkai yra susiję su Lietuvos mokslo tarybos ekspertų gausa (**gal ekspertų komitetų ekspertai yra ekspertais dėl kitų ekspertų – ekspertai dėl ekspertų**)⁵;

3) Dėl kokių priežasčių Lietuvos mokslo taryba neturi tarybos narių, o vadinasi taryba, kurios vienasmenis valdymo organas yra pirmininkas, bet **taryba turi valdybą, kai Lietuvos mokslo taryba neturi tarybos narių**;

4) Dėl kokių priežasčių mokslo ir studijų institucijos yra **Europos aukštojo mokslo kokybės vertinimo agentūrų registre (EQAR)** ir vykdo (laikosi) Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimo nuostatų ir gairių (ESG), kai tuo tarpu jas vertinanti ir iš esmės kontroliuojanti institucija Lietuvos mokslo taryba ne tik nėra EQAR, bet ir nevykdo ESG, nėra visateisė Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo asociacijos (ENQA) narė. Ar tai reiškia, kad Lietuvos mokslo taryba kuria ir taiko alternatyvius, o ne universalius Europoje pripažintus **aukštojo mokslo kokybės standartus**.

ESG reikšmė ir paskirtis Lietuvos Respublikoje kelia susirūpinimą:

1) 2015 m. ESG dokumente nurodoma: **“Mokslo ir studijų institucijos bei kokybės užtikrinimo agentūros naudoja ESG kaip pamatinį vidinių ir išorinių kokybės užtikrinimo sistemų aukštajame moksle dokumentą. Be to, ESG naudojasi Europos aukštojo mokslo kokybės vertinimo agentūrų registras (EQAR), atsakingas už kokybės užtikrinimo agentūru, kurių veikla atitinka ESG, registrą”**⁶;

¹ <https://www.lmt.lt/lt/doclib/a8srkq3tecmjhcksa1v3x3njlkq7886nk>

² <https://www.lmt.lt/lt/doclib/yezelmqlkcg4aajqv3aq4gbccgvr9unu>

³ <https://www.lmt.lt/lt/doclib/mb89f6hdtuman7zg2wraj5rp1ckgkj3r>

⁴ <https://www.lmt.lt/lt/doclib/auzpt1hu8owspqjmn8zcxptb26qumgnp>

⁵ Pagal Lietuvos mokslo tarybos nuostatų 32 punktą Lietuvos mokslo tarybos **ekspertų komitetai formuoja Lietuvos mokslo tarybos ekspertų duomenų bazę** pagal pirmininko patvirtintą tvarką

⁶ The ESG are used by institutions and quality assurance agencies as a reference document for internal and external quality assurance systems in higher education. Moreover, they are used by the European Quality Assurance Register (EQAR), which is responsible for the register of quality assurance agencies that comply with the ESG.

2) ESG ne tik patvirtino ministrai, bet ESG kartu yra ir Bolonijos proceso dalis, jį naudoja ENQA (*European Association for Quality Assurance in Higher Education*), ESU (*European Students' Union*), EUA (*European University Association*), EURASHE (*European Association of Institutions in Higher Education*). Tokių institucijų nariais yra skirtingi Lietuvos Respublikos subjektai. Išvardintos organizacijos formaliai ir parengė ESG – iš esmės tokios organizacijos laikosi ESG pagal nutylėjimą;

3) Lietuvos mokslo taryba, kurios viena iš priedermių užtikrinti „mokslo kokybę“, ne tik nesijungia į ESG erdvę, bet net priešingai – neigia ESG galiojimą ir taikymą doktorantūros studijoms, o Švietimo, mokslo ir sporto ministerija šiuo klausimu savo išvadų neteikia, nors doktorantūroje užsienio studentų skaičius prognozuojama didės (**gal užsieniečiams galios kiti lietuviškos mokslo kokybės standartai ir tuo reikšis tarptautiškumo ypatumas Lietuvoje**).

Apie ekspertus.

Iš esmės pagal Lietuvos mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrąsias taisykles (tiek Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2023-10-13 įsakymo Nr.V-550, tiek 2018-01-29 įsakymo Nr.V-42 su visais pakeitimais redakcijos)⁷:

1) Nėra galimybės patikrinti ir įsitikinti konkrečiu ekspertu, jo kvalifikacija ir patirtimi dėl ekspertuojamo dalyko;

2) Neįmanoma įsitikinti konkrečios anoniminio eksperto ar jų komisijos kvalifikacija ir patirtimi – nėra galimybės pasitikėti anoniminiu ekspertu ar jų komisija.

Be to, Lietuvos mokslo taryba neteikia informacijos ir negali paaiškinti, kas yra jos užsienio ekspertai:

1) Dėl to Lietuvos mokslo tarybos, kuri susikūrė ekspertų institutą, pareiga tampa aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžti ir atriboti nacionalinius ekspertus nuo užsienio ekspertų, nes kol kas Lietuvos mokslo taryba tuo dar ir akivaizdžiai manipuliuoja (**anoniminius ekspertus apskritai neįmanoma skirstyti į nacionalinius ir užsienio**), vietoj to, kad pateiktų aiškius kriterijus tokiai kolizijai spręsti – neteikia konkrečios ir aiškaus atsakymo, kokie užsienio ekspertai vykdo, pavyzdžiui, doktorantūros vertinimus lietuvių kalba (**gal lingvistai ir poliglotai**);

2) Aptartas manipuliavimas ekspertų kilme ir ištakomis yra svarbus dar ir dėl to, nes lietuvių kalba paruoštus dokumentus doktorantūrų vertinimų metu realiai gali vertinti ribotas kiekis aukštos kvalifikacijos mokslininkų – faktiškai konkurentai vertina vieni kitus (daugelis doktorantūrų šalyje yra po vieną ar dvi toje pačioje mokslo kryptyje);

3) Ekspertų dalyvavimą mokslinės veiklos, doktorantūros vertinimuose nustato Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas. Dėl to svarstyta, ar ekspertų dalyvavimas, jų atranka, parinkimo kriterijus neturėtų tvirtinti Seimas įstatymu, Vyriausybė ar bent jau ministras, o ne biudžetinė įstaiga Lietuvos mokslo taryba;

4) Jei ekspertų dalyvavimas mokslinės veiklos, doktorantūros vertinimuose yra sukurtas (patvirtintas) pačio Lietuvos mokslo tarybos pirmininko savais neaiškiais kriterijais, o pati ekspertų veikla yra mistinė (žongliravimo požymis), būtina vertinti, kokių neaiškių kriterijų ir metodų pagrindu parinkti ekspertai vykdo ekspertinę veiklą (niekas, ko gero, nėra matęs ekspertų parašais patvirtintų išvadų);

5) Jei Lietuvos mokslo tarybos vienasmenis valdymo organas yra Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas, vadinasi, jis yra vienintelis asmuo, kuris savo vienasmeniais sprendimais vykdo neskaidrią ir neaiškia veiklą anoniminių ekspertų priedangoje. Kita vertus, vienasmenis valdymo organas kartu reiškia, kad vienasmeniškai Lietuvos mokslo tarybos pirmininkui tenka pareiga

⁷ Naujojoje Lietuvos mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių redakcijoje neliko senos redakcijos taisyklių 26 punkto nuostatos, kad ekspertų komisijos narys turi išlikti anonimiškas ir saugoti kitų komisijos narių anonimiškumą, tačiau tokia nuostata naujojoje taisyklių redakcijoje perkelta į konfidencialumo principo turinį 16.3. punkte: „konfidencialumo – visa su ekspertiniu vertinimu susijusi informacija (medžiaga) gali būti naudojama tik vertinimo ir jo tobulinimo tikslams; **negali būti atskleidžiami vertinamieji objektai, ekspertų komisijos sudėtis, jos narių nuomonės, pareiškios priimančio ekspertinio vertinimo sprendimus, taip pat dalis ar visi vertinimo rezultatai.**“

paaikinti akademinėi bendruomenei šiame kvietime diskusijai aptariamus klausimus ir tik jam tenka asmeninė atsakomybė už Lietuvos mokslo tarybos kaip institucijos veiklą.

Apie vertinimus.

1) Dėl kokių priežasčių doktorantūros kaip studijų vertinimui tik Lietuvos mokslo taryba yra nustaciusi kitokį standartą ir tai neatitinka už studijas ir mokslą atsakingos šakinės ministerijos pozicijos (ministerija laikosi pozicijos, kad universitetų vykdoma doktorantūra yra studijos, tačiau studijų vertinimo metu dalyvauja akivaizdūs ir žinomi ekspertai);

2) Dėl kokių priežasčių studijų (doktorantūros ir kitų) vertinimams taikomi dvejopi standartai, kaip ir kuo tai prisideda prie mokslo ir studijų kokybės;

3) Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2022-10-25 įsakymu Nr.V-617 ir 2023-07-20 įsakymu Nr.V-401 iš esmės yra patvirtinti ekspertų doktorantūrų vertinimo rezultatai⁸. Jei šiuos doktorantūrų vertinimus atlikę konkretūs ekspertai, jų išvados yra slapti, kokia tokių paskelbtų sprendimų prasmė ir reikšmė, ko verti tokie įsakymais įforminti sprendimai bei patys doktorantūrų vertinimai;

4) Kaip galima be užsienio ekspertų vertinti dvi šalyje konkuruojančiais pagrindais veikiančias tos pačios mokslo krypties doktorantūras.

Be to, iš Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2022-10-25 įsakymo Nr.V-617 ir 2023-07-20 įsakymo Nr.V-401 kyla teisiniai padariniai:

1) Viena vertus, mokslo ir studijų institucijos, jų mokslinės pajėgos telkiamos kažkokioms visuomenei neaiškioms korekcijoms atlikti, nežinoma, o ir nėra aišku, kuria kryptimi ir ką reikia koreguoti, kodėl koreguoti, o ne tobulinti, kokia apimtimi koreguoti ir ką. Tokie duomenys turėtų būti atskleisti skaidrumo vardan, jei skaidrumo yra laikomasi LR Viešojo administravimo įstatymo prasme (Lietuvos mokslo taryba visgi yra biudžetinė įstaiga);

2) Kita vertus, mokslo ir studijų institucijos, jų mokslinės pajėgos telkiamos kažkokioms visuomenei neaiškioms korekcijoms atlikti, tačiau niekas nežino, kokie konkretūs ir kiek ekspertų tai nurodė atlikti, su kokiomis mokslo ir studijų institucijomis yra susiję tokie ekspertai, kai žinoma, kad pagal Lietuvos mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrąsias taisykles ekspertas negali atstovauti mokslo ir studijų institucijų ar verslo interesams (juk dauguma, ypač aukštesnio lygio pedagoginio personalo, dalyvauja kelių institucijų veikloje). Dėl to Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2022-10-25 įsakyme Nr.V-617 ir 2023-07-20 įsakyme Nr.V-401 nurodytų doktorantūrų vertinimą atlikę visi ekspertai pagal vertintas doktorantūras turėtų būti atskleisti ir paviešinti;

3) Tai, kad Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2022-10-25 įsakyme Nr.V-617 ir 2023-07-20 įsakyme Nr.V-401 nurodytų doktorantūrų vertinimą atlikę visi ekspertai pagal vertintas doktorantūras turėtų būti atskleisti ir paviešinti, patvirtina ir analogija su **studijų vertinimais** (žr. švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019-12-19 įsakymu Nr.V-1529 patvirtintų Aukštųjų mokyklų ir užsienio valstybių aukštųjų mokyklų filialų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo, vertinamųjų sričių ir rodiklių 9, 12, 14 ir 16 punktuose įtvirtintą teisinį reguliavimą).

Apie Lietuvos mokslo tarybos teisėkūrą.

1) Galiojantis asmens duomenų apsaugos reglamentavimas, esant norui ir valiai, neapriboja asmens duomenų viešinimo, įskaitant ir ekspertų komisijų, vykdančių atitinkamus mokslo ir studijų vertinimus, sudėčių viešinimo⁹. Tai patvirtina dvejopi standartai dėl doktorantūros ir studijų vertinimo. Švietimo, mokslo ir sporto ministras, nustatydamas **studijų ir aukštųjų mokyklų vertinimus**, pats nusprendė dėl ekspertų komisijų, vykdančių studijų vertinimus, sudėčių paviešinimo (atskleidimo) be jokių papildomų LR Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimų dėl ekspertų komisijų, kurios atlieka ekspertinius ar kitus vertinimus, sudėčių paviešinimo;

⁸ <https://www.lmt.lt/lt/doclib/mja7vgj9ly561gw9jx2kvaeheshffkdz>

⁹ Plačiau apie tai žiūrėti švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019-12-19 įsakymu Nr.V-1529 patvirtintų Aukštųjų mokyklų ir užsienio valstybių aukštųjų mokyklų filialų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo, vertinamųjų sričių ir rodiklių 9, 12, 14 ir 16 punktus

2) Ar Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2023-10-13 įsakymo Nr.V-550 projektas buvo skelbtas Teisės aktų projektų sistemoje, kaip to reikalauja LR Teisėkūros pagrindų įstatymo 7 ir 17 straipsnių nuostatos, t. y. kada ir kur bei kokiomis priemonėmis (koku būdu) Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2023-10-13 įsakymo Nr.V-550 projektas buvo paskelbtas ir paviestas LR Teisėkūros pagrindų įstatymo nustatyta tvarka. Jei nepaskelbtas ir nepaviestas, dėl kokių priežasčių ir kodėl iš skaidrumo perspektyvos;

3) Kada, kur ir koku būdu Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2023-10-13 įsakymo Nr.V-550 projektas buvo aptariamasis su mokslo ir studijų institucijomis, kitais suinteresuotais asmenimis, ar tėra Lietuvos mokslo tarybos pirmininko vienasmeniškasis valdingumas aktas – dėl kokių priežasčių teisėkūroje nedalyvauja akademinė bendruomenė, kuriai yra skirti teisės aktai.

Vietoj epilogo.

Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2023-10-13 įsakymo Nr.V-550 priėmimas gali būti susijęs su pradėta kelti aikštėn abejotino teisingumo Lietuvos mokslo tarybos ekspertų veikla. Juk būtent dėl to Seimo Švietimo ir mokslo komitetas 2023 m. lapkričio 8 d. posėdyje sudarė darbo grupę ir su tuo susiję klausimai tapo viešai svarstomos problemos diskurso dalyku¹⁰. Tad visus savo pastebėjimus galima teikti ir Seimo Švietimo ir mokslo komiteto 2023 m. lapkričio 8 d. posėdyje sudarytai darbo grupei:

- 1) Seimo narei prof. habil. dr. Vilijai Targamadzei;
- 2) Seimo narei dr. Silvai Lengvinienei.

2023 m. gruodžio 1 d.

---

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=jUD7IGEBKOk> , žiūrėti nuo 2 val. 36 min.